

CRIMINOLOGIA INTEGRATIVĂ ȘI DIMENSIUNEA NOOLOGICĂ

Conf. univ. dr. George-Mircea BOTESCU

Universitatea din București

george.botescu@gmail.com

Abstract: Integrative Criminology and the Noological Dimension

As criminologist Gregg Barak argued, integrative criminology means different things to different criminologists. Viewed comprehensively, the multiple strengths of investigations, examinations and incorporations constitute integrative criminology. The same researcher considers that informal and formal integration currently consists of the convergence of at least three recent theoretical forces within the criminological enterprise: the „development”, „life course” and „reciprocal” theories of human behavior. All these theories have common integrative approaches to the individual problem of relating the environment and how these experiences establish paths to and / or away from antisocial behavior, deviance, delinquency, crime or violence. We believe and try to argue that this triad of integrative criminological theories is an open system that must be linked to the „noological model” of social interaction, originally created by Ilie Badescu, a Romanian sociologist, in a comprehensive monograph entitled *Noological Sociology. The spiritual order of society*. We consider that between these two types of approach there is harmony, complementarity and completeness, and the noological approach is able to multiply the integrative capacity of the criminological vision.

Keywords: *integrative criminology, development theory, life course theory, reciprocity theory, antisocial behavior, noology*

Criminalitatea rămâne un subiect hipercomplex și cvasi-aporetic, chiar și în ontologia socială a postmodernității. În planul cercetării, reflecției academice și proiectării modelelor explicative criminalitatea rămâne o nucă tare! Viziunile novatoare care încearcă să răspundă acestei provocări se caracterizează prin preeminența paradigmei integrative. Simptomatic

în acest sens este studiul *Integrative Criminology*, publicat de profesorul Gregg Barak în volumul *The Sage Handbook of Criminological Theory*.

Informal și formal, inserarea conceptului de integrare în criminologia actuală constă în convergența a cel puțin trei curente teoretice în cadrul cercetării criminologice: teoriile developmentale (*ale dezvoltării*), teoria cursului vieții (*life course theory*) și teoria reciprocității (Barak, 2010, 174-192).

Fiecare din aceste teorii criminologice sau școli emergente de gândire criminologică exemplifică indispensabilitatea paradigmei integrative a criminologiei actuale. În fapt, în ciuda asemănărilor și deosebirilor dintre aceste teorii, ele împărtășesc abordări integrative referitoare la problematica relației dintre individ și mediu și la modul în care aceste experiențe configurează căi sau blocaje în comportamentul antisocial, devianță, delincvență, criminalitate sau violență.

În final, toate aceste scheme integrative sunt conectate conceptual noțiunilor de interacțiune și intersecție și, operațional, fiecare din aceste modele explicative sunt asociate unei multitudini de complexități și condiții. Niciuna din aceste teorii nu operează cu analize simple de tip „cauză-efect” ale comportamentului antisocial sau ale criminalității, din contra, ele asociază aceste fenomene cu o multiplicitate de variabile dinamice.

Teoria developmentală

Gerald Patterson a elaborat un model development al de tip social-acțional, în care copiii și mediul lor se află într-o continuă interacțiune. Conform acestei scheme, atunci când copiii întâmpină reacții negative la acțiunile lor, ei acționează la rândul lor în modalități antisociale provocatoare, declanșând astfel o spirală de acțiuni-reacțiuni, cu consecințe care peste timp vor spori riscurile pentru inadaptarea socială de durată și comportamentul criminal.

Explicând delincvența timpurie, Patterson, DeBarshty și Ramsey (1989, 329) consideră că comportamentul antisocial *pare a fi o trăsătură developmentală, care începe devreme în viață și continuă frecvent în adolescență și în viața adultă*. Acest model explicativ al predispozițiilor antisociale este corelat, de asemeni, cu un cadru al învățării sociale în acele familii, unde copiii sunt pregătiți în mod direct pentru un comportament antisocial, ca mod de viață. Traseul educațional și social al copiilor cu

debut antisocial timpuriu este marcat de probleme de comportament. Obținând rezultate slabe la școală și antrenându-se frecvent în acțiuni agresive împotriva altor copii, ei sunt și se simt respinși de grupul normal de egali. Drept urmare, în copilăria avansată și la începutul adolescenței, ei aderă la grupuri de egali deviate, care le potențează comportamentul antisocial și le consolidează implicarea în comportamente neadecvate.

Teoria subiecților care debutează precoce în comportamentul antisocial este în sens larg o teorie a continuității comportamentului infracțional, în care procesul social-interacțional constrânge subiecții la căi și evoluții deviate.

Patterson G. și Yoerger K. (1997, 119-177) au propus ulterior un model developmental pentru delincvență cu debut tardiv, pe care îl explică printr-o ipoteză a marginalității. Conform acestei teorii, sunt afectați chiar și acei copii și tineri care nu cresc în familii disfuncționale, marcate de deficite timpurii, care să le inducă comportamente deviate în prima copilărie. Dar acești debutanți târzii în comportamentul antisocial trăiesc vieți marginale, dezavantajate, care se confruntă cu mecanisme cauzale, ce îi plasează în grupuri de egali deviate.

În final, Patterson și Yoerger conchid că, analizând comparativ subiecții care au devenit delincvenți mai târziu, a rezultat că aceștia sunt mai puțin predispuși să persiste în comportamentul lor infracțional și mai compatibili cu desistarea de fapte grave, în raport cu delincvenții precoce.

Similar, teoria persistenței limitate în cursul vieții este un alt model developmental care susține că, în fapt, comportamentul antisocial se realizează prin continuitate sau schimbare. Pentru persoanele a căror delincvență este limitată la anii adolescenței, factorii cauzali pot fi proximali, specifici perioadei de dezvoltare a adolescenței, iar teoria trebuie să ia în considerare discontinuitatea din viețile lor. Din contră, pentru persoanele a căror delincvență din adolescență sau adolescentină devine vizibilă într-un mod intruziv, într-un curs antisocial continuu pe tot parcursul vieții, o teorie a comportamentului antisocial trebuie să vizeze factorii cauzali din prima copilărie și trebuie să explice continuitatea vieții lor zbuciumate.

În cazul teoriei privind comportamentul antisocial persistent, problemele neuropsihologice ale copilului interacționează cumulativ de-a lungul dezvoltării cu mediile criminogene, culminând într-o personalitate patologică. În cazul teoriei referitoare la comportamentul antisocial

limitat la adolescență, un gol de maturitate contemporan încurajează adolescenții să simuleze comportamentul antisocial, în modalități care sunt normative și adaptabile. Comparativ, comportamentul antisocial al acestor adolescenți este temporar, situațional și mai puțin extrem decât comportamentul antisocial al adulților care au suferit în copilărie de probleme neuropsihologice și de mediu, aceștia fiind reprezentați de un număr relativ mic de bărbați, a căror probleme de comportament sunt acute, stabile și persistente de-a lungul vieții.

Continuitatea comportamentului antisocial în timpul vieții este exemplificată de persoanele persistent antisociale. Cercetatoarea Moffit (2000, 91-145) localizează deciziile comportamentului stabil antisocial în factori care sunt prezenți înainte sau imediat după naștere. Această cercetătoare formulează ipoteze conform cărora canalul etiologic începe cu câțiva factori capabili să producă diferențe individuale în funcțiile neuropsihologice ale sistemului nervos al copilului. Mai mult, Moffit identifică trei interacțiuni dintre persoană și mediu, pe care le consideră importante în promovarea stilului antisocial și menținerea continuității sale de-a lungul cursului vieții. Aceste interacțiuni includ: una evocativă, care este cea mai influentă, și alte două, reactivă și proactivă.

Interacțiunea evocativă se referă la ceea ce se întâmplă când comportamentul copilului evocă răspunsuri distincte din partea altora, chiar din partea celor mai înzestrate, iubitoare și echilibrate familii. Moffitt continuă că, odată ce interacțiunile evocative sunt puse în mișcare, interacțiunile reactive și proactive promovează extensia sau continuitatea și caracterul pervaziv (*care are tendința de a se împrăștia, de a pătrunde peste tot*) al comportamentului antisocial, de-a lungul cursului vieții, atâta timp cât aceeași constelație subiancentă a trăsăturilor care propulsează persoana în situații dificile ca cele din perioada copilăriei rămâne intactă. În ultimă instanță, în nucleul explicativ al comportamentului antisocial persistent de-a lungul vieții se află o teorie care accentuează procesul constant al interacțiunilor reciproce dintre trăsăturile personale și reacțiile mediului față de acestea.

O altă traiectorie a teoriei dezvoltării schimbă accentul către mentalitățile cognitive ale infractorilor de-a lungul timpului și asupra capacității lor de autocontrol și abilității de a modifica, de a schimba, de a se desista sau de a-și transforma percepțiile asupra trecutului prezentului și viitorului. Pe scurt, ce gândesc infractorii despre ei înșiși și activitatea lor criminală?

Shaad Maruna (2001) elaborează o teorie a scenariilor de răscumpărare care exemplifică această perspectivă dezvoltată asupra criminologiei cursului vieții. Ceea ce l-a preocupat pe Maruna a fost cum și de ce acești subiecți cu viitor sumbru și multipli factori de risc pentru comportamentul antisocial transcend pattern-urile de comportament criminal persistent pe termen lung? Cu alte cuvinte, în ciuda unei combinații de trăsături criminogene, trecut criminogen și medii criminogene, cum au fost ei în măsură să se desisteze de comportamentul antisocial continuu (*să întrerupă, să înceteze sau să curme de bună voie săvârșirea infracțiunii?*).

Maruna a argumentat că ceea ce separă infractorii desistați de infractorii persistenți constă în diferite orientări fenomenologice ca și în concepțiile cognitive substanțial diferite asupra vieții lor în raport cu criminalitatea. Ca noi toți, desistații și persistenții au istorii de viață sau romane ale vieții care dau sens vieții lor. Ce separă aceste două grupuri de infractori, cu alte cuvinte, sunt scenariile pe care fiecare le utilizează pentru a-și descrie activitatea criminală pe termen lung. Infractorii persistenți folosesc o terminologie din care rezultă că ei au fost osândiți la devianță și condamnați la a trăi în crimă, datorită circumstanțelor de dincolo de controlul lor. În contrast, infractorii care s-au desistat și care au revenit la normalitate vorbesc într-o terminologie a unei retorici a răscumpărării sau a scenariului răscumpărării care distorsionează realitățile negative ale vieților lor trecute, ei ignorând realitățile structurale și situaționale.

În final, deși aceste scenarii ale răscumpărării au circumscris trecutul comportamental al subiecților desistați ca fiind circumstanțial și nederivat din natura lor, ele i-au ajutat să-și reconstruiască identitățile lor ca persoane mai puternice, ca urmare a abilității câștigate de a-și depăși condiția trecută și a prelua controlul vieților lor. Interogația proverbială „Cine a fost mai întâi, oul sau găina?” se aplică și aici. Dacă aceste scenarii precipită o retragere din criminalitate sau se dezvoltă după faptă, ele ajung să contureze un experiment prosocial emergent.

Teoria cursului vieții

În general, perspectivele legate de cursul vieții au ca scop să lege semnificațiile sociale ale vârstei de parcursul vieții, transmiterea

intergenerațională a pattern-urilor sociale și efectele istoriei și structurii sociale în studiul comportamentului uman de-a lungul timpului.

Aplicată la studiul comportamentului criminal, perspectiva cursului vieții, prin conceptualizări ale traiectoriilor și tranzițiilor, permite înțelegerea inițierii, persistenței, desistării sau a naturii schimbătoare a comportamentului infracțional pe durata vieții unei persoane. Reprezentative din acest punct de vedere sunt studiile lui Paquero Mazerolle (*op. cit.*), Robert Sampson și John Laub (1997, 146-170).

Suprapusă pe modelele dezvoltamentale este teoria lui Sampson a controlului social informal și a dezavantajului cumulativ, care a amenințat schema integrativă a lui Moffin, prin reîncadrarea unei cascade de probleme secundare (eșecul școlar, rejectarea de către grupul de egali, dispoziția depresivă și implicarea cu egalii devianți) și a trăsăturilor antisociale ca o himeră a aspectelor construite social și interactive privind implicațiile rasiale, socio-economice și structurale. Explicația lor referitoare la comportamentul antisocial argumentează că există importante evenimente și condiții care modifică și redirecționează căile deviante. Inițial, ei au introdus o teorie a controlului social informal în funcție de vârstă, pentru a explica continuitatea criminalității din copilărie până la adolescență și vârsta adultă.

În primul rând, factorii structurali sau condițiile, cum ar fi sărăcia sau rasismul afectează dezvoltarea legăturilor sociale. În al doilea rând, o combinație a condițiilor sociale și a procesului de etichetare pot conduce la dezavantaje cumulative și stabilizarea acestora pe durata vieții. În al treilea rând, dezvoltarea capitalului social ulterior în viață, în special la vârsta adultă poate modifica traiectoriile antisociale către conformitate. Ce susțin Sampson și Laub împreună în teoria dezavantajelor cumulative este o conceptualizare dinamică a controlului social asupra cursului vieții, integrată cu ceea ce ei consideră ca fiind o perspectivă teoretică în criminologie, care este inerent dezvoltamentală în natura ei, și anume teoria etichetării. Teoria lor accentuează natura interactivă a etichetării, a formării identității și excluderii din rutinele normale și oportunitățile convenționale și contactul progresiv cu și relativa susținere a altor subgrupe deviante și antisociale. Împreună, această multitudine de factori converge către crearea unui dezavantaj cumulativ. Mai specific, Sampson și Laub (2003), argumentează că, în fapt, continuitatea cumulativă a dezavantajului este nu numai un rezultat al diferențelor individuale stabile în propensiunea criminală, dar și un proces dinamic în care comportamentul

social infantil și delincvența adolescenților întăresc criminalitatea la vârsta adultă, prin severitatea conexiunilor sociale ale adultului.

În mod similar, procesul desistării sau discontinuitatea din activitatea infracțională sunt conectate acelorași traiectorii sau căi ale legăturilor secvențiale cauzale în canalul adversității, între delincvența din prima copilărie și comportamentul criminalului adult, așa cum sunt articulate în constrângerile a patru instituții de control social: familia, școala, grupul de egali și sancțiunile de stat. Ceea ce Sampson și Laub au descoperit ulterior, din studiul soților Glueck asupra a 500 de subiecți bărbați, a fost faptul că fiecare adult se desistează mai devreme sau mai târziu din activitatea de încălcare a legii și că este dificil de a prognoza când va interveni desistarea. Totuși ei au identificat cinci aspecte ale procesului de desistare din timpul vieții adulte. În concordanță cu aspectele teoretizate mai devreme, ei au argumentat că momentele de răscruce structurală, cum ar fi, căsătoria și angajarea într-un loc de muncă creează disponibilitatea pentru schimbare și legăturile speciale care măresc controlul informal asupra infractorilor. În același timp, activitățile lor cotidiene de rutină se schimbă, de la cele nestructurate sau concentrate pe devianță și pe locații deviate, la comportamente structurate și responsabilități prosociale. Și, în schimb, se produce o schimbare în priorități, trecând de la devianță la conformitate sau desistarea implicită. Acești foști infractori dețin actualmente investiții și legături cu angajamente, care anterior le lipseau, prin aceasta ei dezvățându-se sau îndepărtându-se de stilul lor de viață criminal de până acum.

În final, Sampson și Laub argumentează că ceea ce determină în ultimă instanță transformarea vieților lor este *agenția umană* – un termen care contrastează capacitatea indivizilor de a acționa independent și de a face propriile alegeri libere, pe baza voinței lor, cu „structură” – reprezentată de acei factori, cum ar fi clasa socială, religia, sexul, etnia, subcultura etc., care par să limiteze sau să influențeze oportunitățile pe care le au indivizii sau alegerile pe care ei le fac cu procesul desistării în sine. Cu alte cuvinte, în mod interactiv, procesul desistării poate constrânge, dar nu poate determina.

Criminologia reciprocității

Una din cele mai timpurii formulări ale teoriei interacționale a reciprocității în criminologie, a fost elaborată de Terence Thornberry (2005, 198-235)

care susține că *adolescenții interacționează cu alți oameni și instituții și că rezultatele comportamentale sunt formate în procesul interactiv*. Schema lui Thornberry integrează teoriile controlului social și ale învățării sociale și el argumentează, printre altele că relațiile sociale dintre părinți și copii sunt mai mult dinamice, decât stabile și, ca atare, ele se pot modifica în timp și că delincvenții nu sunt influențați numai de mediul lor, dar și ei la rândul lor au un impact asupra altora, prin comportamentul lor. Pe scurt, așa cum în general comportamentul uman se realizează prin interacțiune socială, același lucru este valabil și pentru delincvență, ambele fiind o parte a unui „sistem interactiv”. Mai important, modelul lui Thornberry ilustrează că relațiile între variabile nu sunt nici constante și nici unidirecționale. Ele pot evolua în fiecare direcție. În plus, relațiile delincvențiale sunt reciproce sau întrupate în rețele cauzale care se consolidează reciproc.

Ceea ce vrea să spună Thornberry este că variabilele implicate în controlul social și învățarea socială cunosc efecte reciproce între ele. Cu alte cuvinte, cele două seturi de variabile interacționează cu toate celelalte, cum ar fi de exemplu: faptul că relațiile parentale slabe pot face asociațiile delincvențiale mai tentante sau că asociațiile delincvente pot slăbi atașamentul față de părinți. În mod similar, asociațiile între egali pot genera comportament delincvent și apoi, comportamentul delincvent poate afecta alegerile prietenilor. Corespunzător, Thornberry notează că acest proces interactiv sau reciproc este capabil să creeze o traiectorie comportamentală pe care criminologii cursului vieții ar numi-o în ultimă instanță dezavantaj cumulativ, care prognozează o implicare progresivă în delincvență și criminalitate, datorită consolidării și combinării factorilor de legături slabe, asocieri delincvente cu egali și delincvență.

Thornberry înțelege că în cursul vieții variabilele pot pierde sau câștiga importanță și se pot schimba în timp. Corespunzător, în funcție de faptul că părinții devin mai puțin importanți și egalii mai importanți, în funcție de modul în care tinerii sau adolescenții reușesc sau au eșecuri în școală sau în funcție de noi variabile emergente, cum ar fi munca, colegiul, stagiul militar, căsătoria și așa mai departe, în funcție de cum legăturile fiecăruia cu societatea convențională trec prin perioade de flux și reflux, delincvența va continua sau se va produce desistarea.

Mark Colvin în lucrarea *Crime and Coercion: An integrated Theory of Chronic Criminal* (2000, 1) argumentează că, în general, *criminalii cronici evoluează într-un proces de dezvoltare care este marcat de episoade recurente neregulate de coerciție. Ei devin atât recipienți, cât și actanți ai*

coerciției, implicați într-o dinamică care îi propulsează de-a lungul unui parcurs către criminalitatea cronică. Teoria coerciției diferențiale elaborată de Colvin nu este deosebită ca spirit de teoria asociațiilor diferențiale a lui Sutherland sau de teoria opresiunii diferențiale, avându-i ca autori pe Regoli și Hiwitt (1997).

În fiecare dintre aceste modele se pot recunoaște variațiile în care subiecții sunt expuși surselor de învățare, opresiune, coerciție și modul în care acestea, la rândul lor consolidează și propulsează răspunsuri cu mulative de comportament cronic antisocial. Colvin argumentează că coerciția antisocială este cheia înțelegerii originii incorectitudinii și furiei (*teoria generală a presiunii*), teoria slăbiciunii sau alienării legăturilor (*teoria legăturilor sociale*), teoria modelării coercitive (*teoria învățării sociale*), teoria percepției deficitului de control cu sentimente de degradare (*teoria echilibrului controlului*) și teoria auto-controlului scăzut (*teoria generală elaborată de Gottfredson și Hirshi*) și, în ultimă instanță, teoria modului în care aceste deficite psihosociale generează în interiorul subiecților o idee coercitivă. Cu alte cuvinte, modelul lui Colvin susține că, de fapt, controalele coercitive și neregulate produc mulți dintre factorii pe care alți teoreticieni îi consideră cauze ale criminalității. Teoria sa integrează cu ușurință aceste explicații pretins concurente și competitive ale criminalității și delincvenței.

Într-un mod mai specific, Colvin distinge între mediile sociale în care complianța este securizată prin mijloace non-coercitive și acele medii în care complianța este asigurată prin mijloace coercitive. Argumentul său *in nuce* este că acei subiecți care de-a lungul vieții se confruntă cu medii în care coerciția este dură și inconsistentă sunt mai predispuși să dezvolte predispoziții criminale și să se angajeze în comportamentul infracțional cronic. În modelul celor patru celule elaborat de Colvin, controlul poate fi atât coercitiv, cât și noncoercitiv, atât consistent, cât și neregulat. Combinațiile de control consistent – noncoercitiv creează tineri cu o psihologie sănătoasă, mai puțin predispuși să încalce legea. Combinațiile de control coercitiv – neregulat creează infractori din obișnuință.

Important! Colvin definește coerciția, într-un mod care reflectă realitățile individuale cât și pe cele structurale și operaționalizează modelul său ca fiind unul intergenerațional. În primul rând, el distinge între formele interpersonale și impersonale de coerciție. Primele se referă la amenințarea cu forța și intimidarea menite să creeze complianță prin frică și poate implica nu numai pedepse fizice, ci și retrageri psihologice

ale afecțiunii și sprijinului; ultimele se referă la presiuni generate de aranjamente structurale și circumstanțe care par dincolo de controlul individual, cum ar fi presiunea socială și economică, cauzată de șomaj, sărăcie sau competiție în mediul afacerilor sau în alte grupuri. Mai mult decât atât, formele interpersonale și impersonale de coerciție se intersectează frecvent cu același mediu, mărinind probabilitatea criminalității cronice. În al doilea rând, Colvin proiectează în cadrul modelului său reciproc-cauzal al criminalității cronice și o integrare developmentală și intergenerațională inclusă în ediția a IV-a a lucrării *Criminology Theory: Context and Consequences* (2007, 118), coordonată de Lilly J., Cullen F. și Ball R. Procesul începe cu părinții care au un trecut coercitiv, sunt implecați în locuri de muncă coercitive și sunt afectați de forțe coercitive impersonale (recesiuni economice, sărăcie, rasism, condiții dure de trai). Acești părinți se reproduc apoi pe ei înșiși, utilizând tehnici coercitive și neregulate de creștere a copiilor. Deficitele lor psihosociale și ideea coercitivă sunt astfel transmise copiilor lor. La rândul lor, acești tineri intră în mediul social – școală, grupuri de egali etc. – unde experimentează un control dur, consolidându-și în continuare deficitele lor și orientarea coercitivă a gândirii. Atunci când intră în prima etapă adultă, ei tind să se angajeze într-o piață a muncii de mâna a doua, care îi plasează în eșec și sărăcie și îi expune la condiții de muncă coercitive. Odată ce se confruntă cu sistemul justiției penale, ei experimentează un tratament și mai coercitiv. Acești factori, de-a lungul vieții, hrănesc în mod continuu ideea coercitivă și predispozițiile criminale, plasând subiecții respectivi într-o poziție de risc pentru criminalitate cronică. În final, acești infractori vor reproduce experiențele lor într-o generație de tineri subsecventă.

După această analiză substanțială a triadei teoretice expuse, Gregg Barak, revine în *Integrative Criminology* la propria teorie a violenței și nonviolentei reciproce, inițial introdusă în lucrarea *Violence and Nonviolence: Pathways to Understanding* (2003) și ulterior revizuită în volumul *The Essential Criminology Reader* (2006). Modelul elaborat de Gregg Barak este derivat din toate teoriile analizate anterior la care se adaugă principalele modele explicative ale criminologiei clasice. Încorporând abordări epistemologice divergente dar și interrelaționate, novatoare în raport cu comportamentul prosocial și antisocial, modelul barakian asumă o complexitate de variabile umane, instituționale și structurale, aflate în interacțiune, care străbat o multitudine de motivații comportamentale și constrângeri culturale. În același timp, extinde aceste modelele

interactive standard, abordând interacțiunile dintre relațiile interpersonale, instituționale și structurale ale violenței și nonviolentei.

Considerăm că Gregg Barak argumentează persuasiv că nu este suficient să examinăm cursul vieții sau traiectoriile de dezvoltare ale valorilor și deficitelor experimentate de către subiecți, care conduc la interacțiuni prosociale și antisociale. Este, de asemenea, necesar să examinăm cursul vieții, interacțiunile dezvoltamentale și reciproce între istoriile interpersonale de violență și nonviolență și istoriile instituționale și structurale de violență și nonviolență. Cu alte cuvinte, o explicație comprehensivă a violenței și nonviolentei solicită un model care ar putea însuma: 1. Efectele reciproce și cumulative care conduc, susțin sau desistază rezultatele violente și nonviolente; 2. Interacțiunile dinamice dintre dialectica confruntării și mutualității care în mod continuu intersectează virtual toți indivizii, grupurile și statele-națiune.

Pe scurt, modelul teoretic propus este integrativ, deoarece, nu se referă numai la caracteristicile violentei și nonviolentei ca două aspecte ale aceluiași set fundamental de relații, și este și incluziv pentru că are în vedere toate căile către comportamentul violent și nonviolent sau pentru agenții cauzali sau variabilele regăsite în teoriile integrative și nonintegrative ale criminalității și violentei.

Discursul logic, întemeietor al modelului barakian mai demonstrează că, atunci când este vorba despre reciprocitatea caracteristicilor violente și nonviolente ale căilor, există o diversitate de expresii care operează de-a lungul a două extreme ale unui continuum al relațiilor interpersonale, instituționale și structurale, din cadrul organizațiilor sociale și culturale, care în mod simultan promovează violența, confruntarea sau nonviolenta (mutualism – doctrina conform căreia dependența reciprocă este necesară bunăstării sociale). Se argumentează, de asemenea, că interconexiunile dintre sferele interpersonale, instituționale și structurale constituie un domeniu reciproc de acțiune în care căile către violență și nonviolenta sunt în mod mutual întărite și consolidate de către indivizi și colectivități similare, bazate pe constelații și puncte de basculare, pe un continuum cu două extreme ale luptei pro sau contra violentei.

În context, proprietățile violentei, nesancționate și sancționate se referă la acele caracteristici, elemente, factori, situații, rutine, puncte fierți și alte condiții, incluzând stările emoționale negative, care implică sentimente de alienare, rușine, umilire, mortificare, respingere, abandon, negare, depresie, furie, ostilitate, proiecție (*procesul prin care propriile*

conținuturi psihice sunt atribuite altcuiva), deplasare (procesul de redirecționare a sentimentelor față de un obiect către un altul ce are trăsături asemănătoare primului).

Proprietățile violenței analizate, pot de asemenea include o lipsă a stărilor emoționale, asociate cu proprietățile nonviolentei, cum ar fi empatia și compasiunea, derivate din experiențele de iubire, securitate, atașament, suport, legătură, identificare, altruism și mutualism. Pe scurt, până la dimensiunea la care indivizii și grupurile se simt abandonați de către sau în legătură cu părinții, grupul de egali, colective școlare, comunități, triburi, națiuni și alte grupuri sociale și culturale, stratificate în baza vârstei, genului, clasei sociale, religiei, etnicității și orientării sexuale, sau până la dimensiunea la care oamenii experimentează conexiuni și întreruperi de legături, ei sunt mai mult sau mai puțin în măsură să relaționeze sau să nu relaționeze, să se identifice sau să nu se identifice, să accentueze sau să nu accentueze, să-și asume sau să nu-și asume responsabilități, să fie nerăbdători și crispați sau mulțumiți, să proiecteze sau să nu proiecteze ostilitate / agresiune, să se angajeze în preocupări războinice sau în preocupări pașnice, sau să producă violență sau nonviolență.

Căile către violență sau nonviolență, determinate în model, se referă la tranzițiile și traiectoriile familiale, subculturale și culturale care se pot uni în jurul constelațiilor de proprietăți, caracteristici violente și nonviolente. Prin urmare, nu numai fiecare sferă de violență sau nonviolență, interpersonală, instituțională și structurală, capabilă de reîntărire și/sau rezistență la toate celelalte, dar și o examinare a interacțiunilor tuturor celor trei sfere relevă posibilitatea acestor căi divergente către violență și nonviolență.

În final, teoria care fundamentează modelul argumentează faptul că sferile de violență / nonviolență interpersonale, instituționale și structurale converg în timp și spațiu, apoi, se produc cel puțin trei lucruri: 1. Severitatea sau intensitatea violenței / nonviolentei se accentuează; 2. Acțiunile de violență / nonviolență devin mai mult sau mai puțin prevalente; 3. Factorii distincți ai sferelor de violență / nonviolență interpersonală, instituțională și structurală devin mai puțin distincți.

În sumar, cu cât cele trei sfere sau niveluri de violență / nonviolență se intersectează, teoria mutuală a violenței și nonviolentei presupune trei ipoteze: În primul rând, proprietățile violentei și nonviolentei sunt cumulative, în și peste timp. Cu cât sunt mai multe sau mai puține proprietățile specifice violentei sau nonviolentei, cu atât mai mult sau mai

puțin se va produce violența sau nonviolența. În al doilea rând, cu cât căile familiale, subculturale și culturale către violență și nonviolență se combină, se suprapun, se intersectează, expresiile de violență / nonviolență vor deveni mult mai intense și invers, mai mult sau mai puțin comune. În al treilea rând, atât caracteristicile, cât și căile către violență și nonviolență sunt reciproce și interșanjabile, cu relaționare la același interval de timp. Cu alte cuvinte, caracteristicile și căile sunt relaționate dialectic, capabile de reîntărire, rezistență și / sau desistare din violență și nonviolență.

În finalul acestui amplu excurs investigativ și argumentativ, Gregg Barak concluzionează că, în sens extins, criminologia integrativă are multiple semnificații și înseamnă integrarea până la fuzionare a unei multitudini de fenomene și relații sociale de-a lungul și deasupra coordonatelor clasice pozitivistice și critice. În sens restrâns, criminologia integrativă este în mod comun și fals redusă la praxisul integrării teoretice. În sens larg, praxisul criminologiei integrative include, bine-înțeles, teoria integrării, dar și eforturile acelor criminologi care au creat și transformat o criminologie incluzivă, permanent în extindere, în care se regăsesc activ încorporate criminologia feministă, dezvoltarea criminologiei globale sau problematizarea *criminologiei green*. Gregg Barak consideră că există nenumărate căi de a face criminologie integrativă care pot sau nu să fie interrelaționate cu integrarea teoretică. Singurele limitări legate de ceea ce poate deveni criminologia integrativă sunt generate doar de lipsa imaginației critice.

Modelul noologic

Pornind de la statuarea caracterului deschis al criminologiei integrative și disponibilitatea pentru complementarități și alternative creative, considerăm că înglobarea și dezvoltarea unei dimensiuni spirituale ar putea augmenta potențialul integrativ și epistemic.

În acest sens, ne propunem să analizăm, preliminar, modelul noologic elaborat de profesorul Ilie Bădescu (membru corespondent al Academiei Române; directorul Institutului de Sociologie), în principal, în lucrarea *Sociologia Noologică. Ordinea Spirituală a Societății. Strat și Substrat Sufletesc* (2007), ca ipostază de completitudine într-o virtuală paradigmă integrativă. În schița modelului bădescian, reținem cheia de boltă, declarația axiomatică a viziunii epistemologice, *Nu este cu puțință cunoașterea omului și a societății dacă se ignoră KENOZA dumnezeiască,*

inomenirea lui Dumnezeu, grija permanentă și culminativă a lui Dumnezeu pentru starea lumii și pentru biruința liniei ascendente în manifestările de viață ale omului călător, HOMO VIATOR.

Autorul își fundamentează *credo-ul*, asumând poziția lui Max Weber, pe care îl consideră *un gigant al sociologiei spiritualiste creștine*, prin faptul că a reușit să demonstreze că, *fără fundamentele evanghelice, ar fi fost cu totul îndoielnică una dintre cele mai mari înnoiri ale lumii contemporane datorată direcției renovatoare a capitaliștilor creștini, cu precădere a celor din ramificația americană, precum și a întreprinzătorilor de tip capitalist, modern, în frunte cu ramura evreiască, cea mai dinamică dintre toate.* Ilie Bădescu apreciază cu argumente sociologice că *acestora li se datorează noul spirit al capitalismului, la scară mondială, fără de care lumea nu ar fi cunoscut niciodată acel tip de stat cu desăvârșire diferit de aproape toate tipurile premoderne de stat... un stat al bunăstării (well-fare state).*

În continuare, sociologul român accentuează în sens revelator, *Fără de lucrarea permanent proniatoare a Duhului lui Dumnezeu în lume, orice străduințe ar fi zadarnice și tot edificiul lumii s-ar afla surpat într-o clipă. Iată de ce cred că explicația sociologică nu poate face abstracție de atotprezența divină, decât dacă, printr-un exces de trufie, ar atribui omului minuni și inițiative tainice, ce trec peste puterile sale, la care nicio explicație imanentistă, elaborată prin ignorarea lucrării proniatoare a lui Dumnezeu, n-ar avea succes.*

Enunțând temelia viziunii antropologice a sociologiei noologice pe care a proiectat-o, autorul subliniază corectiv, *Omul este marele miracol și una din tainele universului. S-a spus că omul este produsul relațiilor sale, deci un produs. O asemenea viziune reprezintă, de fapt, o coborâre a imaginii despre om față de cea pe care am dobândit-o prin învățătura revelației din CARTEA GENEZEI, prin care am aflat că omul este o făptură creată, făptura lui Dumnezeu, făcută după chipul și asemănarea lui Dumnezeu... ce a făcut deopotrivă omul trupesc și pe cel sufletesc, însă pe cel sufletesc l-a făcut prin insuflare și a suflat în fața lui suflare de viață. Se reliefează că, în această carte, în care Dumnezeu i-a descoperit lui MOISE adevărul creației, aflăm că omul este trup și suflet, că este o făptură creată, dar încă ceva în plus: că omul poartă în el, în toate măduarele lui, ceea ce nu este de la el, ci de la Dumnezeu, latența îndumnezeirii sale, ca dar al omului de la Dumnezeu. Ceea ce nu înseamnă că sufletul este din fința lui Dumnezeu, ci este Energie Divină, NECREATĂ, pusă în om, ca LATENȚĂ A VITALITĂȚII SALE, a tuturor EVOLUȚIILOR SALE SUFLETEȘTI, ca VIRTUABILITATE MORALĂ ȘI DUMNEZEIASCĂ. Astfel încât, omul are în*

făptura sa si ceva NECREAT, iar știința despre om și societate este datoare să regândească totul în lumina acestui adevăr.

Fondatorul sociologiei noologice consemnează, Sigur, *nu am fi ajuns în pragul acestei viziuni, dacă știința omului și a societății nu s-ar fi eliberat din lanțurile orbirii materialiste ale naturalismului metodologic.*

Accentuând că lupta cu *naturalismul metodologic* s-a purtat pe continentul american, Bădescu consideră că cea dintâi probă a biruinței este marele curent spiritualist în sociologie, denumit *interacționism simbolic*, al cărui părinte este Ch. H. Cooley. *După ce, în secolul al XIX-lea, marii sociologi pariaseră pe ideea materialistă în ceea ce privește natura societății și legile ei, iată că, de la 1900, se poate consemna afirmarea triumfului vizii unii spiritualiste asupra societății, ca o confirmare a legii triumfului spiritual perpetuu, lege fundamentală a sociologiei creștine.* Un exemplu edificator îl constituie și teoretizările psihosociologului roman Constantin Radulescu-Motru, publicate încă din 1904, *prin care se edificase deja o perspectivă, care explica societatea printr-o putere nereductibilă la vreuna din speciile de puteri materiale. Este real, sublinia Motru, ceea ce este actualizat în suflul nostru, restul este închipuire, formă fără fond.* Contemporan cu Motru, Cooley, marele sociolog spiritualist american, susține că există *un loc al întâlnirilor dintre persoane care în accepțiunea lui este tot una cu spațiul mental sau, mai adecvat spus, spațiul inter-mental, spațiul interacțiunilor spirituale.* Demonstrația lui Ilie Bădescu continuă cu invocarea lui G. H. Mead care impune ipoteza *spiritului social* (social mind) și imaginea unei societăți care, în esență, reproduce toate caracteristicile spiritului social. Reliefăm, în context, remarca edificatoare a lui Ilie Bădescu, conform căreia, *dacă n-ar fi fost nefireasca răspândire a marxismului, generată de etatizarea nocivă a comunismului și hegemonia ideologiei sovietice, nu ar fi existat o epocă a naturalismului extrem.*

Cu noile orientări (spiritualiste), sociologia își deplasează interesul spre stratul profunzimilor, căci, la suprafață, ființa omenească pare doaminată de nevoi materiale. Adâncul și suprafața compun topica oricărei societăți, în viziunea marelui sociolog spiritualist al veacului al XIX-lea, Emile Durkheim.

Semnificativ pentru arealul pe care îl cercetăm este faptul că anilizele sociologice durkheimiene sunt centrate asupra faptelor sociale, a faptelor de la suprafață precum crimele, sinuciderile, dezorganizarea socială, alcoolismul, divorțurile, cărora însă nu le acordă mai mult decât semnificația unor simpli indicatori ai aceluia fenomen de profunzime

numit solidaritate socială, vădită în și prin multitudinea de reacții profunde față de răul de la suprafață. Dacă analizăm prin lentila morfologiei sociale, rezultă că *solidaritatea socială este, prin excelență, un fenomen de esență spirituală*. Adâncul social este <locul binelui>, al ființei morale a societăților; suprafața este <planul> în care se arată răul social; acesta se poate manifesta doar în planul de la suprafață. A doua trăsătură a fenomenelor de adâncime este latența lor, faptul că ele se vădesc numai prin reacția socială la răul de la suprafață. Reacția la răul de la suprafață este o actualizare a latenței binelui din adâncurile moral-spirituale ale societății și ale omului. *Această reacție este o manifestare trăitoare de mare intensitate, așa cum ne-o dovedește, bunăoară, reacția pasională față de crimă și criminali, reacție care cucerește spontan conștiințele sănătoase ale mării majorități a membrilor unei societăți și nu se stinge până ce crima n-a fost pedepsită și criminalul n-a ispășit. Manifestările trăitoare sunt, iată, cadre de trezire, de actualizare sufletească a ființei morale din adâncurile noastre.*

Sociologia noologică operaționalizează această caracteristică a sociabilității omenești, de a se manifesta prin actualizarea latențelor sufletești, antrenând adâncurile abisale ale omului. Autorul notează explicativ că sociologia noologică (*nous*=spirit, în gr.) poate fi identificată cu sociologia profunzimilor, în tradiția noologiei abisale a lui Jung, Blaga, Mircea Eliade (termenul acesta îi aparține, cum se cunoaște lui L. Blaga). O atare viziune este prevenitoare, căci ne îndrumă să admitem că, între latențele sufletești ale ființei umane, pe de o parte, și actualizările lor în cadrul feluritelor noastre manifestări, pe de alta, persistă o anume împotrivire, deviații de toate felurile, astfel că, prima întrebare pe care și-o pune sociologia noologică vizează tocmai aceste latențe, sorgintea și modul lor de actualizare în conduitele omenești, iar a doua, deviațiile, nepotrivirile. Revin, iată, în câmpul atenției întrebări vizând cadrele în care se actualizează latențele sufletești și care se manifestă ca locuri spirituale, capabile să aducă armonizări sociale în cuprinsul întregii societăți.

Societatea este percepută noologic ca *împreună-gândire și împreună-simțire*, sau în ipostaza trăirii împărțite sau a locurilor spirituale pure, pentru că există o diferență ireductibilă dintre interactivitatea sufletească manifestă și locul spiritual pur, adică locul categorial care încadrează și moșdelează desfășurările sufletești, ca locus în întregime latent, anterior oricărei experiențe concrete, nedatorat niciuneia, dar capabil să le găzduiască pe toate, încadrând deci procesul de creștere a sinelui și, deci, de afirmare a identității persoanei.

În câmpul noologic, în toate actele reflectorii participă un tip special de energie care îmbracă forma unei anume înclinații spirituale, cvasi-tainică, spre pozitivul moral....Această protoînclinație, nedatorată unei experiențe prealabile, spre pozitivul moral, este nucleul sinelui sau sinele latent și este sădită în persoana umană odată cu ivirea embrionului uman, ca latență a interiorității sale și ca mecanism sigur de organizare interioară și exterioară a conduitei sale....Faptul că această protoînclinație spre <pozitivul moral> se menține, în fața tuturor comportărilor care se etalează vederilor noastre, revenind cu tenacitate în opțiunile noastre, chiar și atunci când o voce obscură ne șoptește să ne abandonăm înclinațiilor negative, faptelor rele etc., dovedește o dată în plus că ea are un caracter noologic, pur, latent, preexperiențial, că nicio experiență n-a pus-o în sufletul și-n mintea noastră.

În teza de doctorat susținută de Otilia Elena Nistor-Filip (Școala Doctorală de Sociologie a Universității București: *Criminalitatea Organizată, o interpretare sociologică*, coord. Prof. univ. dr. Pavel Abraham, 2012, autorul avansează și un model noologic de analiză etiologică a criminalității organizate, alături de modelele politic, economic, cultural. Acest model încorporează și reinterpretează abordările anterioare, prin poziționarea față de un reper unic, a factorilor politici, economici, culturali, sociali și strategici, reunind nivelul individual, social, global, axiologia și patologia, interacțiunea și controlul, într-o paradigmă nouă postmodernistă. Vedem această paradigmă articulată într-o sociologie noologică, care să integreze și să interpreteze dintr-o perspectivă nouă realitatea socială. Conform opiniei doctorandului, *modelul urmează în fapt viziunea spiritualistă asupra societății, propusă de profesorul Ilie Bădescu ... care pleacă de la constatarea că astăzi sociologia, ca toate celelalte științe, este o succesiune de monumentale ratări, grație trufiei autonomiste a diferitelor sisteme teoretice și ignorării factorilor asincroni.*

Motivația de fond a reproiectării și promovării unei sociologii noologice constă în curajul de a rezidi edificiul sociologiei pe o fundație spirituală. Ea operează cu câteva categorii pivot și anume: latențe sufletești, cadre noologice, învățături și spații dense. La acestea se adaugă ... teoria factorilor asincroni. Aceștia sunt parametrii factoriali ai design-ului divin, care se sustrag timpului coborâtor (de aici și denumirea de asincron), inteligibili celui care se dedică trăirii și cunoașterii ascensionale. Toate lucrurile, susține autorul (n.n. Ilie Bădescu), conțin asemenea factori. Ele nu sunt numai însușiri împachetate, ci și un cumul de promisiuni neînchipuite... Către actuala lipsă de soluții la problemele vieții individuale și sociale ne conduce

o lungă traiectorie în istorie, care leagă societatea tradițională de societatea modernă, pe parcursul căreia noimul – esența coeziunii de grup – este înlocuit cu noimea sau grupul noimic, care, în viziunea profesorului Ilie Bădescu, este un substrat noosic al existenței indivizilor și colectivităților. *Ca să pot spune eu, omul, trebuie să preexiste, noimic, noi, oamenii.*

Concluzionând analiza asupra modelului noologic, cercetătorul propune o aplicație practică a noii sociologii, o deconstrucție, un efort susținut de educare a indivizilor, a grupurilor, a comunităților, a instituțiilor și a societății, în vederea conștientizării latențelor sufletești, individuale și colective și a transfigurării lor. Modelul presupune un efort uriaș, dar și o idee cu potențial mobilizator pentru veacul prezent, opus celorlalte, paralele, seculare sau chiar ateiste. Prin așezarea educației spirituale a copilului sub semnul credinței, societatea postmodernă are șansa de a restrânge falia mentală, structurată sub imperiul pozitivismului și care a transformat mijlocul, materialul, banii, tehnica, informatica în scop. Înainte de educația copilului, este necesară educația adultului, a părinților, a comunității, a instituțiilor și a societății; este necesară recăștigarea punctului sacru de reper al vieții prin lideri spirituali cu har. (n.n. Ancheta sociologică efectuată în cadrul tezei de doctorat a relevat nevoia exprimată de către subieții intervievați de a interacționa cu lideri morali, onești, modele pentru instituții), actualizarea limbajului religios (chiar și în felul în care se încearcă în filmele americane, cu succes la publicul tânăr, despre eroii biblici, fără pierderea sensurilor adânci).

În final, se conchide că, într-o manieră sapiențială, susținută sociologic și exprimata plastic, metaforic, *marile civilizații s-au construit în jurul ideii divine... Între spital, ca simbol al modernității și pușcărie, ca simbol al postmodernismului, începutul de mileniu ne oferă șansa de a alege sacrul, salvator de o potrivă al spiritului și ordinii sociale, reîntoarcerea cu fața către Dumnezeu și abandonarea idolilor fabricați de interesul imediat.*

Demersul nostru analitic s-a dorit o încercare de a sugera, pe de o parte, importanța modelelor integrative de abordare a criminalității și, totodată, a oportunității folosirii paradigmei noologice, spirituale, care poate conferi o dimensiune specifică de adâncime viziunii integrative și poate constitui o bază solidă pentru demersul fundamental al criminologiei – reducerea și profilaxia criminalității.

Bibliografie

- ✦ Barak, Gregg, Integrative Criminology, articol publicat în volumul *The Sage Handbook of Criminological Theory*, pag. 174-192, 2010.
- ✦ Barak, Gregg, *Violence and Nonviolence: Pathways to Understanding*, 2003.
- ✦ Barak, Gregg, *The Essential Criminology Reader*, 2006.
- ✦ Bădescu Ilie, *Sociologia Noologică. Ordinea Spirituală a Societății. Strat și Substrat Suffletesc*, Editura, Mica Valahie, București, 2007.
- ✦ Colvin, Mark, *Crime and Coercion: An integrated Theory of Chronic Criminal*, pag.1, New York: St. Martin, 2000.
- ✦ Lilly J., Cullen F. și Ball R (coord.), *Criminology Theory: Context and Consequences*, pag.118, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2007.
- ✦ Maruna, Shaad, *Making Good: How Ex-convicts Reform and Rebuild their lives*; *American Psychological Association*, 2001.
- ✦ Moffit, T., Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy; in A. Piquero și P. Mazerolle, *Life-Course Criminology: Contemporary and Classic Readings* p. 91-145, Belmont, CA: Wadsworth, 2000.
- ✦ Nistor-Filip, Otilia Elena, *Criminalitatea Organizată, o interpretare sociologică*, lucrare de doctorat, 2012,
- ✦ Patterson, DeBarshty și Ramsey, A developmental perspective on antisocial behaviour, *American Psihologist*, 44: 329/1989.
- ✦ Patterson, G. și Yoerger K., A Developmental model for late-onset delinquency in Motivation on Delinquency, *Nebraska Symposium on Motivation*. Vol. 44, pag.119-177. Lincoln NB: University of Nebraska Press, 1997.
- ✦ Regoli și Hiwitt, *Delinquency and Society*, third edition, McGraw-Hill, 1997.
- ✦ Sampson, Robert și John Laub, A life course theory of cumulative disadvantage and the stability of the delinquency; *Life Course Criminology: Contemporary and Classic Readings*, pag. 146-170. Belmont, CA: Wadsworth, 1997.
- ✦ Sampson și Laub, *Shared Beginnings, Divergent Lives: Delinquency and Boys to Age 70*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.
- ✦ Thornberry, Terence, *Empirical support for interactional theory: a review of the literature, Delinquency and Crime: Current Theories*, pag. 198-235, New York, Cambridge University Press, 2005.